

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย การดำเนินงานตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแนวคิด ระเบียบ ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยตาม ลำดับดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.2 การตั้งผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.3 การเลือกผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.4 ฐานะของผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.5 อำนาจหน้าที่และบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.6 สิทธิประโยชน์ของผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.7 วินัยและการดำเนินงานทางวินัย
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
3. แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่บ้าน

1.1 ประวัติความเป็นมาของผู้ใหญ่บ้าน

ในชนบทของไทยเราแต่เดิมนั้นมีลักษณะเป็นสังคมที่ประชาชนอาศัยกันเป็นกลุ่มในแต่ละกลุ่มก็มีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองคอยดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนก็เปลี่ยนไป ทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นหลักแหล่งเป็นชุมชนมากขึ้น มีอาณาเขตแน่นอนและมีแบบแผนการจัดการปกครองอย่างเป็นทางการยิ่งขึ้น

จากหลักฐานที่มีอยู่พอสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยสุโขทัยแบ่งการปกครองออกเป็นมณฑลแต่ละมณฑลมีเมืองในสังกัดซึ่งแยกออกเป็นเมืองนอก เมืองโท เมืองตรี และเมืองจัตวา โดยแต่ละเมือง มีการปกครอง ดังนี้ (กรมการปกครอง. 2544 : 43-45)

1. เจ้าเมือง (มีตำแหน่งต่างกันตามชั้นของเมือง) ปกครองหลายหมื่นหลังคาเรือนและมีปลัดเมืองเป็นผู้ช่วย
2. นายแขวงหรือนายอำเภอ ปกครองคนราวหมื่นหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อเจ้าเมือง
3. นายแคว้น หรือกำนัน ปกครองคนราวพันหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแขวง
4. นายบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน ปกครองราวร้อยหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแคว้น

ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงของไทยมีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่า ได้มีการจัดระเบียบการปกครองประเทศแยกย่อยลงไปอีก กล่าวคือ มีการจัดระเบียบการปกครองท้องที่ภายในเมืองหนึ่ง ๆ ทั้งหัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองชั้นใน โดยแบ่งเป็นเมืองออกเป็นแขวง แขวงแบ่งออกเป็นตำบล ตำบลแบ่งออกเป็นบ้าน ซึ่งเป็นที่รวมของหลาย ๆ ครัวเรือน แต่มิได้กำหนดจำนวนคนหรือจำนวนบ้านไว้ นอกจากนี้ยังให้มีผู้ปกครอง โดยเฉพาะ ได้แก่ บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านที่เจ้าเมืองแต่งตั้งเป็นหัวหน้า เมื่อหลายบ้านรวมกันเป็นตำบลก็มีกำนันเป็นหัวหน้าและมักได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พัน” และหลายตำบลรวมกันเป็นแขวง ก็จะมีหมื่นแขวงเป็นผู้ปกครองหลายแขวงรวมกันเป็น “เมือง” มีผู้รั้งหรือพระยามหานครเป็นผู้ปกครอง เมืองนี้มีลักษณะคล้ายจังหวัดในปัจจุบัน ส่วนแขวงเทียบเท่าอำเภอ การปกครองรูปแบบนี้เป็นหลักยึดถือมาจนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการจัดการแก้ไขระเบียบการปกครองของราชอาณาจักรไทยครั้งสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น ได้มีการทดลองการตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันขึ้นปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี พ.ศ.2435 ทั้งนี้เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางปรับปรุงแก้ไข นอกจากนี้ทดลองตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านแล้วยังมีการศึกษาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม โดยคุณภาพท้องที่และความเป็นอยู่ทั่วไปของประชาชน โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีคนแรกของกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จออกตรวจราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ และยังทรงมอบหมายให้หลวงเทศจิตรวิจารณ์เดินทางไปดูงานปกครองของประเทศพม่าและมลายู หลังจากนั้นได้จัดประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อปรึกษาความเห็นและรับฟังข้อเท็จจริงของแต่ละท้องที่ เมื่อปรากฏว่าโครงการทดลองตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านนี้ประสบความสำเร็จด้วยดี จึงได้วางรูปแบบการปกครองระดับหมู่บ้านตำบลเรียกว่า “การปกครองท้องที่” อย่างเป็นทางการขึ้นเป็นส่วนหนึ่ง ในการปกครองประเทศ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติ

ปกครองท้องที่ ร.ศ.116(พ.ศ.2440) ข้อความและหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัตินี้ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยสืบมา นับว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้กำหนดการจัดระเบียบตำบลและหมู่บ้านรวมทั้งกำหนดหน้าที่ไว้อย่างละเอียดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลทุกข์สุขของราษฎรตามท้องที่ต่าง ๆต่างพระเนตรพระกรรณ สร้างความเป็นธรรมในการปกครองบ้านเมือง โดยเฉพาะจุดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ที่กำหนดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เป็นเพราะพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะให้ราษฎรมีโอกาสใช้สิทธิในการปกครองตนเองด้วย

หลังจากได้ประกาศพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ.116 มาเป็นเวลานานประมาณ 17 ปี ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงประกาศยกเลิกและประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้ (กรมการปกครอง. 2544 : 43-45)

1.2 การตั้งผู้ใหญ่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ได้บัญญัติให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ไว้เพียงกว้าง ๆ ดังนั้น กระทรวงมหาดไทยจึงได้วางระเบียบปฏิบัติในเรื่องนี้ไว้อีกชั้นหนึ่งเพื่อให้การเลือกตั้งรัดกุมยิ่งขึ้น จึงได้มีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติไว้ คือ ให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งเสนอชื่อที่เห็นสมควรเป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยมีผู้รับรองอย่างน้อย 3 คน จึงจะรับชื่อนั้นเข้าบัญชีคัดเลือก ชื่อที่เสนอนั้นจะเสนอกี่ชื่อก็ได้ตามแต่ราษฎรผู้เสนอนั้นเห็นสมควร เมื่อนายอำเภอหรือผู้รักษาราชการแทนตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อ หากเห็นว่าผู้ใดไม่มีคุณสมบัติถูกต้อง ก็แจ้งให้ที่ประชุมทราบและให้ทำการเลือกตั้งเฉพาะผู้ที่มีคุณสมบัติถูกต้องเท่านั้น ส่วนวิธีออกเสียงลงคะแนนนั้น จะใช้วิธีลับหรือเปิดเผยก็ได้ ทั้งนี้ไม่นับรวมทั้งกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นซึ่งกฎหมายบังคับให้มีอย่างน้อยหนึ่งคนด้วย และวิธีการลงคะแนนนั้นให้ราษฎรนั้นลงคะแนนลับ หรือเขียนชื่อในบัตรก็ได้ เมื่อเลือกตั้งเสร็จแล้วให้เก็บหลักฐานไว้ที่อำเภอและรายงานเป็นหนังสือสำคัญเพื่อขอแต่งตั้งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด และถ้าผู้รับเลือกตั้งมีคะแนนเท่ากันให้ใช้วิธีจับฉลาก ผลของการนับคะแนนเสียงข้างมากรับได้เป็นผู้ใหญ่บ้านทันทีที่ราษฎร ได้เลือกตั้ง การออกหนังสือสำคัญหรือหมายตั้งของข้าหลวงประจำจังหวัดเป็นเพียงการรับรองหลักฐานเท่านั้น

กรรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2544 : 45-48) ได้กำหนดการแต่งตั้งและการพ้นจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ไว้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกของราษฎร โดยคุณสมบัติของราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน ประกอบด้วย

1. มีสัญชาติไทย และมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือก
2. ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช
3. ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
4. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร ในหมู่บ้านนั้นติดกันมาแล้ว ไม่น้อยกว่าสามเดือนก่อนถึงวันเลือกตั้ง สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน จะต้องมียุทธศาสตร์และไม่อยู่ในลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้ (มาตรา 12)
 1. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
 2. อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ในวันรับเลือกตั้ง
 3. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นมานานแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี จนถึงวันเลือกตั้ง และเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน
 4. เป็นผู้เสียภาษีในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 5. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
 6. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ วิกลจริต จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ติดยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศในราชกิจจานุเบกษา
 7. ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือลูกจ้างของเอกชน ซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ
 8. ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม
 9. ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ

รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะทุจริตต่อหน้าที่ และยังไม่พ้นกำหนดระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

10. ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันพ้นโทษ

11. ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ความหมายว่าการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยสุลลากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิดดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียบอาวุธปืน ในฐานะความผิดเกี่ยวกับ อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่นายทะเบียน ไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ กฎหมายว่าด้วยที่ดิน ในฐานะความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานะความผิดเป็นเจ้าของหรือเจ้าสำนัก

12. ไม่เคยเป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เนื่องราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน ในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งร้องขอให้ออกจากตำแหน่งหรือผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่งเมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่งและยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปี นับแต่วันถูกให้ออก

13. ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านแพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนและยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

14. มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องที่ใดไม่อาจเลือกผู้มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ยกเว้นหรือผ่อนผันได้

1.3 การเลือกผู้ใหญ่บ้าน

การเลือกผู้ใหญ่บ้านนั้นมีสาเหตุที่มา 2 ประการคือ

1. มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นมาใหม่
2. ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านว่างลง ซึ่งจะต้องมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านใหม่ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบการว่าง

วิธีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน กฎหมายกำหนดให้นายอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วย

กำนันหรือ ผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อย 1 คน ประชุมราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติที่จะเลือกผู้ใหญ่บ้านโดยวิธีลับหรือเปิดเผยก็ได้ ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเลือกผู้ใหญ่บ้านพ.ศ.2535 เมื่อเลือกผู้ใดแล้วถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอจะรายงานไปยังจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐาน

ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี นับแต่วันที่ราษฎรเลือก

การพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา 14)

ผู้ใหญ่บ้านจะต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด ดังต่อไปนี้

1. ขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน (ยกเว้นการลาบวชโดยได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่เกิน 120 วัน)
2. ออกตามวาระ (5 ปี)
3. ตาย
4. ได้รับอนุญาตให้ลาออก
5. หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ
6. ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกิน 3 เดือน
7. ราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง
8. ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

1.4 ฐานะของผู้ใหญ่บ้าน

ไพบูลย์ ช่วงเรียน (2520 : 152-153) ได้จำแนกฐานะของผู้ใหญ่บ้านเป็น 3 ฐานะ ดังนี้

1. ฐานะตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2486 นั้น ผู้ใหญ่บ้านได้รับค่าตอบแทนซึ่งไม่ใช่จากงบประมาณประเภทเงินเดือน เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ใหญ่บ้านจึงไม่เป็นข้าราชการพลเรือน และลักษณะอำนาจหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะ ปกครองท้องถิ่นอันที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย กล่าวว่ามีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดมีอำนาจในการค้นยึดสิ่งของตามหมายของศาลหรือของเจ้าพนักงาน บำรุงส่งเสริมการทำมาหากิน ของราษฎร และการทะนุบำรุงให้ท้องถิ่นเจริญก้าวหน้า

2. ฐานะในทางการปกครอง ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารงานในส่วนภูมิภาค เพราะเป็นหน่วยราชการสุดท้ายที่นำนโยบายและงานของแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ไปสู่ประชาชน และเป็นหน่วยแรกที่นำความต้องการของประชาชนมาสู่ราชการจึงมีฐานะเป็นผู้ประสานงานระหว่างราชการกับประชาชน เป็นผู้คอยดูแลความทุกข์ของราษฎรกล่าวคือ ฐานะในทางปกครองแบ่งเป็น

2.1 ฐานะที่เป็นตัวแทนของราษฎร ผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่ราษฎรเลือกตั้งโดยตรงและทางอ้อม เมื่อเป็นเช่นนี้ฐานะของผู้ใหญ่บ้านที่เป็นตัวแทนราษฎรก็ย่อมติดตามขึ้นมาทันทีที่เป็นเสมือนเงาตามตัว ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของราษฎร เมื่อราษฎรมีเรื่องเดือดร้อนก็ต้องถือเป็นธุระแทนให้ ในขณะเดียวกันเมื่อราษฎรประสงค์สิ่งใดจากทางราชการ เช่น ต้องการนำความประสงค์ของราษฎรมารายงานให้ทางราชการทราบเพื่อหาทางพิจารณาช่วยเหลือ เป็นต้น

2.2 ฐานะที่เป็นตัวแทนของทางราชการ จากข้อเท็จจริงปรากฏว่าในการติดต่อระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ กับราษฎรในชนบทไม่ว่าเป็นเรื่องใด ๆ ก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านเป็นสื่อกลางประสานงานดังได้กล่าวมาแล้ว

3. ฐานะในทางสังคม ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจหน้าที่ปกครองดูแลราษฎรในท้องที่ของตนให้อยู่เย็นเป็นสุข ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้นำเป็นทางการ (Legal Leader) แต่ถ้าหากศึกษาพิจารณาถึงข้อเท็จจริง และปรากฏการณ์ในทางสังคมแล้วพบว่า ผู้ใหญ่บ้านนั้นเป็นผู้นำทางธรรมชาติ (Natural Leader) มีฐานะในทางสังคมชนบทเด่นกว่าบุคคลอื่น ๆ หลายกรณีด้วยกัน และผู้ใหญ่บ้านย่อมเป็นบุคคลที่ประพาดิถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นที่เคารพนับถือของลูกบ้านจึงได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของเขา นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านก็เป็นผู้มีอาชีพเป็นหลักฐานและมีฐานะค่อนข้างดีกว่าลูกบ้านคนอื่น ๆ ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นที่พึ่งและให้การสงเคราะห์แก่ลูกบ้านของตนได้ ตลอดจนเป็นผู้นำในทางสังคมของหมู่บ้าน (Social Leader) ด้วย

1.5 อำนาจหน้าที่และบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ได้กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าราษฎร ในหมู่บ้านนั้น ๆ มีอำนาจหน้าที่ในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร นอกจากนี้อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านยังปรากฏอยู่ตามกฎหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อย และปกครองป้องกันทุกข์ภัยให้แก่ลูกบ้าน นอกจากนี้ยังต้องรักษาผลประโยชน์ บำรุงสิ่งสาธารณประโยชน์รวมทั้งการนำข่าวสาร ไปแจ้งแก่ลูกบ้าน

ซึ่งตามมาตรา 27 แห่ง พระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2510 ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ (กรมการปกครอง. 2544 : 241-243)

มาตรา 27 ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้มีหน้าที่และอำนาจในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎรคือ

ข้อ 1 รักษาความสงบและความสุขสำราญ ช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควร และที่สามารถจะทำได้ การที่กล่าวนี้ถ้าสมควรจะปรึกษาหารือและช่วยกันกับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านก็ดี กับกำนันนายตำบลก็ได้ ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติให้สมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้านซึ่งได้มอบไว้เป็นธุระในพระราชบัญญัตินี้

ข้อ 2 ถ้าความทุกข์ภัยเกิดแก่ลูกบ้านซึ่งจะต้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะนำความแจ้งต่อเจ้าพนักงานปกครองตั้งแต่กำนัน นายอำเภอ เป็นต้นขึ้นไปโดยลำดับ

ข้อ 3 ถ้ารัฐบาลจะประกาศหรือจะสั่งราชการใดให้ราษฎรทราบ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะรับข้อความอันนั้น ไปแจ้งแก่ลูกบ้านของตนให้ทราบ

ข้อ 4 เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้านของตนและคอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ

ข้อ 5 ถ้าผู้ใหญ่บ้านรู้เห็นเหตุการณ์แปลกประหลาดอันใดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนหรือในลูกบ้านของตน ซึ่งอาจจะเป็นคุณหรือโทษแก่ราชการบ้านเมืองก็ดีประชาชนในที่นั้นก็ดี ยกตัวอย่างข้างฝ่ายโทษ ดังรู้เห็นว่าผู้คนมีทรัพย์สินของแปลกประหลาดอันน่าสงสัยว่าเป็นของที่ได้มาโดยทางโจรกรรมก็ดี หรือว่าถ้าเห็นผู้คนล้มตายหรือมีบาดแผลอันควรสงสัยว่าจะมีผู้อื่นกระทำเอา โดยทุจริต หรือ ไปกระทำทุจริตต่อผู้อื่นแล้วจึงเกิดเหตุขึ้นก็ดีเหล่านี้ เป็นต้นให้รีบนำความแจ้งต่อกำนันนายตำบลของตน

ข้อ 6 ถ้ามีคนจรแปลกหน้าออกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัยเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถามให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัย ถ้าเห็นว่าไม่ได้มาโดยสุจริตให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน

ข้อ 7 ถ้าเกิดเหตุกลางก่ดี ฆ่ากันตายก็ดี ลีชิงก่ดี ปล้นทรัพย์ก่ดี หรือไฟไหม้ก่ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใด ๆ ในหมู่บ้านของตน หรือในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยให้

เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องเรียกลูกบ้านของตนออกช่วยต่อสู้คดีตามจับผู้ร้าย เอาของกลางคืนหรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นที่สมควร โดยเต็มกำลัง

ข้อ 8 ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของตนคนใดแสดงความอมาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็นความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ดี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาไต่ถามและว่ากล่าวสั่งสอน ถ้าไม่ฟังให้ เอาตัวส่งกำนัดจัดการตามความในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติ นี้

ข้อ 9 ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงกระทำตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ

ข้อ 10 ฝึกอบรมให้คนไทยรู้จักหน้าที่และกระทำการในเวลา

ข้อ 11 ทำการอบรมสั่งสอนหรือชี้แจงข้าราชการแก่ราษฎร ในการนี้ ให้เรียกราษฎรมาประชุมได้ตามครั้งคราวที่สมควร

ข้อ 12 บำรุงและส่งเสริมการอาชีพของราษฎรในทางเกษตรกรรมพาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม

ข้อ 13 ตรวจตราและรักษาประโยชน์ในการอาชีพของราษฎร

ข้อ 14 สั่งให้ราษฎรช่วยเหลือในการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัดป้องกันภัยอันตรายซึ่งมีมาเป็นสาธารณะโดยฉุกเฉิน และให้ทำการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ราษฎร ผู้ประสบสาธารณภัย

ข้อ 15 จัดการป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อมิให้ติดต่อลุกลามต่อไป

ข้อ 16 จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและต้องด้วยสุขลักษณะ

ข้อ 17 จัดให้มีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน

ข้อ 18 ปฏิบัติการตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการ และรายงานเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ เพื่อให้กำนันรายงานต่อคณะกรรมการอำเภอ

ข้อ 19 กระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

กรมการปกครอง (2542 : 1-3) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปและสอดคล้องกับสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ไว้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง

มีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 27,28,35 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10), (16) และมาตรา 78 โดยเฉพาะในส่วนที่สำคัญ ได้แก่

1.1 เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย มีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา

1.2 เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย มีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายต่าง ๆ ที่ให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะ เช่น

1.2.1 จับกุม ปรามปรามผู้บุกรุกครอบครองป่า หรือผู้ที่มีไม้หวงห้าม อันมิได้แปรรูป หรือมีไม้แปรรูปเกิน 0.02 ลบ.ม. โดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 มาตรา 11-13,29,29 ทวิ, 31,35,39 ,ตรี, 40,41,43,44,48,51-57,58,69-73 ทวิ

1.2.2 จับกุม ป้องกันปรามปรามมิให้ผู้ใดยึดถือครอบครองที่ดินหรือกระทำอันตรายแก่ไม้ สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 มาตรา 16, 18-23,25,28,29,36,38,41,42,47-56 และ 59

1.2.3 จับกุม ป้องกัน ปรามปรามมิให้ผู้ใดยึดถือครอบครองที่ดิน หรือกระทำอันตรายแก่ไม้ สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 มาตรา 16,18-23,25,28,29,36,38,41,42,47-56 และ59

1.3 ดูแลรักษาสงวนหวงห้าม และดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 40

1.4 จัดหมู่บ้าน ตำบล ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ข้อ 16

1.5 ประชุมชี้แจงข้าราชการแก่ราษฎร ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ข้อ 3 และข้อ 11

1.6 ดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะต้องกระทำตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ข้อ 9

1.7 กระทำตนให้เป็นอย่างแก่ราษฎร ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ข้อ 19

2. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในส่วนที่สำคัญ ได้แก่

2.1 เป็นผู้นำการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎร ในด้านการเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ตรวจสอบและรักษาประโยชน์ในการอาชีพของราษฎร ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2547 มาตรา 27 ข้อ 12 และข้อ 1.3

2.2 เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดร้านค้าชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ ในรูปแบบต่าง ๆ

2.3 เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอบรมสั่งสอนให้ราษฎรเป็นคนดี มีคุณธรรม ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ข้อ 18 และข้อ 11

3. ด้านการอำนวยความสะดวกธรรมชาติให้กับประชาชน ได้แก่ เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.2530 ตลอดจนเป็นผู้สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น

4. ด้านการบริการ โดยเฉพาะในส่วนที่สำคัญ ได้แก่

4.1 เป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้งประจำตำบล หมู่บ้าน มีหน้าที่รับแจ้ง การเกิด การตาย การย้ายที่อยู่ การสร้างบ้านใหม่ การรื้อบ้าน และการกำหนดเลขบ้าน ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 และประกาศสำนักทะเบียนกลางเรื่อง การแต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้ง ลงวันที่ 23 มีนาคม 2535

4.2 เป็นผู้รับรองผู้ขอทำบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2538

4.3 เป็นผู้มอบบัตรประจำตัวประชาชน ให้กับราษฎรในตำบล หมู่บ้าน

4.4 กำนันเป็นผู้คำร้องขอจดทะเบียนสมรสของคู่สมรสที่มีถิ่นที่อยู่ในตำบลนั้น ซึ่งขอจดทะเบียนสมรสนอกสำนักทะเบียน ในท้องที่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนด แล้วจัดส่งต่อนายทะเบียนท้องที่เพื่อดำเนินการต่อไป ตามพระราชบัญญัติทะเบียนครอบครัว พ.ศ.2478 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2541

4.5 เป็นผู้สำรวจและจัดทำบัญชีสัตว์พาหนะที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (บัญชีสัตว์ประจำออก) ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ.2482

4.6 เป็นเจ้าพนักงานตรวจบัตรประจำตัวประชาชนตามด้านตรวจต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้น โดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ จะต้องมิคำสั่งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติหน้าที่

ค่านตรวจนั้น ๆ ตามพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ.2526 และคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 674/2540 เรื่อง แต่งตั้งเจ้าพนักงานตรวจบัตรและพนักงานเจ้าหน้าที่

4.7 เป็นผู้กำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบตราครุฑและใช้อาวุธปืนภายในตำบล หมู่บ้าน ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อย ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ.2490 และคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 674/2490 ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2490

1.6 สิทธิประโยชน์ของผู้ใหญ่บ้าน

การบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ของประชาชน ถือว่าเป็นภารกิจหลักของกระทรวงมหาดไทยเป็นงานที่มีความรับผิดชอบกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้รับการเลือกจากประชาชนในหมู่บ้านมีหน้าที่รับเอานโยบายและแผนงานที่สำคัญของรัฐบาลกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ไปปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของพี่น้องประชาชน และในขณะเดียวกันก็ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องและความเดือดร้อนของประชาชนในเบื้องต้น

กรมการปกครอง ได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้ใหญ่บ้าน จึงพยายามที่จะให้สิทธิและสวัสดิการในรูปต่าง ๆ เป็นการตอบแทน เช่น เงินตอบแทน ค่าเล่าเรียนบุตร ค่ารักษาพยาบาล และอื่น ๆ อีกเท่าที่รัฐบาลจะสามารถจัดสรรให้ได้ โดยมีแนวโน้มที่จะปรับปรุงให้สิทธิสวัสดิการแก่ผู้ใหญ่บ้านเพิ่มขึ้นอีกในเวลาอันสมควร สำหรับสิทธิประโยชน์ของผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้ (กรมการปกครอง :93-104)

1. เงินตอบแทนตำแหน่ง

ผู้ใหญ่บ้านจะได้รับเงินตอบแทนตำแหน่งตามอัตราที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้ คือ 1,300 ,1,500 ,1,700 , 1,900 และ 2,000 บาท สำหรับการเลื่อนขั้นเงินตอบแทนตำแหน่งในรอบปีหนึ่ง ฟ จะเลื่อน ได้ไม่เกิน 2 ขั้น

2. เงินพิเศษค่าภาษาใน 4 จังหวัด ชายแดนภาคใต้

ผู้ใหญ่บ้านในเขตจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล ที่สามารถพูดและใช้ภาษาอาหรับ ได้ดีทั้งของภาษา จะได้รับเงินเพิ่มพิเศษคนละ 50 บาท ต่อเดือน ตามนโยบายความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. เงินตอบแทนกรณีเสียชีวิต

กรณีผู้ใหญ่บ้านเสียชีวิต ไม่ว่าจะจากกรณีใด ๆ จะได้รับเงินตอบแทนตำแหน่งสำหรับเดือนที่ตายตลอดทั้งเดือน และกับอีกจำนวนสามเท่าของเงินตอบแทนตำแหน่ง

เดือนสุดท้ายเป็นค่าเช่าช่วยเหลือในการทำศพ (ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินตอบแทนตำแหน่ง และเงินอื่น ๆ ให้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2538)

4. เงินช่วยการศึกษาบุตร

ผู้ใหญ่บ้านจะได้รับเงินช่วยเหลือการศึกษาบุตร สำหรับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย คนที่ 1 ถึงคนที่ 3 นับเรียงตามลำดับการเกิดก่อนหลังที่ศึกษาอยู่ไม่เกินชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ ทั้งสถาบันการศึกษาของรัฐบาลและเอกชน (ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินตอบแทนตำแหน่งและเงินอื่น ๆ ให้แก่ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.25-29)

5. ค่ารักษาพยาบาล

ผู้ใหญ่บ้านและบุคคลในครอบครัว ได้แก่ บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ คู่สมรส บิดาหรือมารดา ได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในสถานพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข (ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยบัตรประกันสุขภาพ(ฉบับที่ 4)พ.ศ.2543)

6. ส่วนลดค่าโดยสารรถไฟ

ผู้ใหญ่บ้านจะได้รับส่วนลดค่าโดยสารรถไฟครั้งราคาทุกชั้น (หนังสือการรถไฟที่ พ.5/คส.1/11 ลว.22 มีนาคม 2516) สำหรับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านยังไม่ได้รับสิทธิลดค่าโดยสารรถไฟกระทรวงมหาดไทยกำลังดำเนินการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้รับสิทธิดังกล่าวด้วย

วิธีการขอใช้สิทธิ นำบัตรประจำตัวที่ทางราชการออกให้ และหนังสือรับรองใช้ควบคุมรับรองใช้ควบคุมบุตรแสดงต่อหน้าที่ผู้จำหน่ายตั๋ว

7. การฉาปนกิจสงเคราะห์เป็นสมาชิก (ฉ.ก.น.)

ผู้ใหญ่บ้านและคู่สมรสสามารถสมัครเป็นสมาชิก ฉ.ก.น. ได้โดยชำระค่าสมัคร 10 บาท และชำระเงินสงเคราะห์เมื่อสมาชิกคนอื่นเสียชีวิต ศพละ 50 สตางค์ (ระเบียบกรมการปกครอง ว่าด้วยฉาปนกิจสงเคราะห์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และสารวัตรกำนัน พ.ศ.2530)

วิธีการสมัคร สมัครได้ที่ว่าการอำเภอ/กิ่งอำเภอ ที่ผู้สมัครมีภูมิลำเนา

วิธีการรับเงินค่าทำศพ ให้ทายาทเป็นผู้ยื่นคำร้องขอรับเงินสงเคราะห์จากนายอำเภอท้องที่ซึ่งสมาชิกมีภูมิลำเนาตามที่ปรากฏในทะเบียนสมาชิกโดยด่วน

คณะกรรมการวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

8. เงินสงเคราะห์จากมูลนิธิกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

มูลนิธิกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2532 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ สงเคราะห์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ที่ได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่หรือให้การสงเคราะห์ด้านการศึกษากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ หรือบุตรหลาน โดย มีหลักเกณฑ์สำคัญ ๆ ที่ควรทราบ ดังนี้

8.1 ให้การสงเคราะห์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ที่เสียชีวิตเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ รายละ ไม่เกิน 10,000 บาท และที่บาดเจ็บเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่รายละไม่เกิน 5,000 บาท

8.2 ให้การสงเคราะห์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ที่ประสบสาธารณภัย เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ ฯลฯ รายละไม่เกิน 30,000 บาท

8.3 ให้การสงเคราะห์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ตามกรณีอื่นๆที่คณะกรรมการพิจารณาสำรวจ ให้การช่วยเหลือ พิจารณาให้การสงเคราะห์ได้ชยะไม่เกิน 3,000 บาท

8.4 ให้การสงเคราะห์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ในด้านทุนการศึกษาบุตร ที่เรียนอยู่ในชั้นป.1-ปวส. หรือเทียบเท่าที่มีผลการเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยมีเกณฑ์ การให้การสงเคราะห์จำนวนทุน และวิธีการซึ่งทางมูลนิธิฯ จะได้ประกาศให้ผู้มีสิทธิ์ขอรับทุน ส่งรายละเอียดไปเพื่อให้มูลนิธิฯ พิจารณา ซึ่งจะได้ออกประกาศเป็นคราว ๆ ไป

วิธีการขอรับการสงเคราะห์

ผู้ที่ขอรับการสงเคราะห์จากมูลนิธิฯ จะต้องเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยสามารถขอรับคำร้องได้ที่ทำการปกครองอำเภอ/กิ่งอำเภอทุกแห่งประเทศ

9. เงินช่วยเหลือเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือราชการ

ผู้ใหญ่บ้านเมื่อประสบภัยขณะปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือราชการ จะได้รับความช่วยเหลือตามพระราชบัญญัติสงเคราะห์ ผู้ประสบภัยเนื่องจากช่วยเหลือราชการปฏิบัติงานของชาติ หรือการปฏิบัติตามหน้าที่มนุษยธรรม พ.ศ. 2543 และระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการขอรับเงิน การพิจารณาและการขยายเวลาในการขอรับเงินสงเคราะห์เนื่องจากการช่วยเหลือราชการการปฏิบัติงานของชาติ หรือการปฏิบัติตามหน้าที่มนุษยธรรม พ.ศ.2543 โดยให้ผู้ประสบภัยหรือทายาทยื่นแบบคำขอรับเงินสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพร้อมหลักฐานที่เกี่ยวข้องถึงผู้อำนวยการเขตสำหรับในเขตกรุงเทพมหานคร หรือนายอำเภอสำหรับในเขตจังหวัดอื่น ซึ่งเป็นท้องที่เกิดเหตุ

10. เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เครื่องอิสริยาภรณ์เป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติยศ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่ผู้กระทำความดีความชอบเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ประชาชนอาจได้รับพิจารณาความดีความชอบขอพระราชทานเครื่องอิสริยาภรณ์ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการขอพระราชทานเครื่องอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูเกียรติอย่างสูงแก่ผู้ได้รับพระราชทาน

สำหรับผู้อยู่บ้าน ผู้ปฏิบัติงานตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ซึ่งได้กระทำความดีความชอบเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ประชาชน อาจได้รับพิจารณาขอพระราชทานเครื่องอิสริยาภรณ์ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก และเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย พ.ศ.2536

วิธีการเสนอขอพระราชทาน

อำเภอรวบรวมรายชื่อผู้อยู่บ้านที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามระเบียบฯ จัดส่งให้จังหวัดรวบรวมส่งกรมการปกครอง ภายในเดือนกุมภาพันธ์ของปีที่ขอพระราชทาน

สิ่งที่ผู้อยู่บ้านควรปฏิบัติในการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ คือ จะต้องตรวจสอบคุณสมบัติของตนเองว่าเข้าหลักเกณฑ์ในการเสนอขอพระราชทานหรือไม่ หากไม่มีสิทธิให้ประสานกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติของแต่ละอำเภอ

11. เงินส่วนลดค่าภาษีบำรุงท้องที่

กำนัน ผู้อยู่บ้าน ฯลฯ จะได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานสำรวจภาษีบำรุงท้องที่ และได้รับเงินส่วนลด 5% ของภาษีบำรุงท้องที่ ซึ่งเก็บได้ในหมู่บ้าน และกำนันจะได้รับเงินส่วนลดอีก 1% ของเงินภาษีที่เก็บได้ในตำบล กฎกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2516 ออกตามความใน พ.ร.บ.ภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508

12. เงินเบี้ยประชุมคณะกรรมการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประจำตำบล

กำนันเป็นประธาน คชก.ตำบล เมื่อการ การประชุมคณะกรรมการจะได้รับเบี้ยประชุมครั้งละ 312.50 บาท สำหรับผู้อยู่บ้านเป็นกรรมการ คชก.ตำบลจะได้รับเบี้ยประชุม ครั้งละ 250 บาท (พระราชกฤษฎีกา เบี้ยประชุมกรรมการ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2542)

13. เงินส่วนลดอากรประมง

ผู้อยู่บ้านที่ได้ช่วยเหลือเร่งรัดจัดเก็บอากรประมงในท้องที่จะได้รับเงิน

ร้อยละ 2 ของเงินอากรประมงที่จัดเก็บได้ในท้องที่ตำบล หมู่บ้าน (ระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าด้วยการเบิกจ่ายส่วนลดค่าอากรประมง (ฉบับที่ 1) พ.ศ.2523)

14. เงินค่าป่วยการในการพิสูจน์รังวัดที่ดิน

ผู้ใหญ่บ้านในฐานะเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ ทำการพิสูจน์รังวัดที่ดินได้ ค่าป่วยการวันละ 30 บาท ค่าปิดประกาศที่ดินแปลงละ 10 บาท (กฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 32 พ.ศ. 2522 ออกตามความใน พ.ร.บ.กฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497)

15. ค่าตอบแทนสำหรับตำบลที่ยังไม่ยกฐานะเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่น

กำนันในฐานะประธานสภาตำบลจะได้รับค่าตอบแทนเดือนละ 1,000 บาท ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล ในฐานะสมาชิกสภาตำบล จะได้รับค่าตอบแทนเดือนละ 500 บาท และหากได้รับการแต่งตั้งเป็นรองประธานสภาตำบลจะได้รับค่าตอบแทน เดือนละ 800 บาท นอกจากนั้นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะสมาชิกสภาตำบล โดยตำแหน่ง จะได้รับเบี้ยประชุมครั้งละ 100 บาท (ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยเงินค่าตอบแทนประธานสภา ตำบลรองประธานสภาตำบล สมาชิกสภาตำบล และเลขานุการตำบล พ.ศ.2538)

16. เงินรางวัล

กระทรวงมหาดไทยได้วางระเบียบว่าด้วยการพิจารณาและเบิกจ่ายเงินรางวัล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2516 เป็นแนวทางปฏิบัติในการพิจารณาให้เงินรางวัลเป็นการตอบแทนคุณความดีเป็นการประจำปีเพื่อเป็นกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

ประเภทรางวัลสำหรับผู้ใหญ่บ้านมี 2 ชั้น คือ

1. รางวัลยอดเยี่ยม รางวัลแทนทองคำ อาวุธปืนสั้นและเครื่องแบบปกติ ขาวให้มีจังหวัดละ 1 รางวัล (ราคาไม่เกินวงเงินตามที่ได้รับความสะดวกจากกระทรวงการคลัง)
2. รางวัลชั้นที่ 2 รางวัลละ 2,000 บาท ให้มีอำเภอละ 1 รางวัล ถ้าอำเภอใด ผู้ใหญ่บ้านได้รับรางวัลยอดเยี่ยมแล้ว ให้งดอำเภอ นั้น

1.7 วินัยและการดำเนินการทางวินัย

กรมการปกครอง (2544 : 108-111) ได้กล่าวถึง วินัยและการดำเนินการทางวินัย ไว้ว่า วินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติ ซึ่งข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติในแต่ละวงการอาจแตกต่างกัน การที่จะพิจารณาว่าการกระทำใด เป็นการผิดวินัยหรือไม่ต้องพิจารณาว่าเป็นการกระทำผิดข้อปฏิบัติหรือผิดแบบแผนในวงการ

นั้นหรือไม่ และการกำหนดระดับโทษต้องพิจารณาแบบแผนของแต่ละวงการ

วินัยและโทษทางวินัยของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบลและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นไปตามมาตรา 61 ทวิ และมาตรา 61 ศรี แห่ง พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ซึ่งบัญญัติให้ต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืนให้ถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดต้องได้รับโทษโดยให้นำกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ลักษณะความผิดทางวินัย

พ.ร.บ.ระเบียบราชการพลเรือน พ.ศ.2535 ได้บัญญัติข้อกำหนดวินัยไว้ตั้งแต่มาตรา 81 ถึงมาตรา 99 แบ่งเป็นลักษณะความผิดทางวินัยไว้ 3 ประเภท คือ ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง และความผิดเล็กน้อย

ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ได้แก่

1. ทูจจริตต่อหน้าที่ราชการ (มาตรา 81 วรรคสาม)
2. ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการ (มาตรา วรรคสอง)
3. จงใจไม่ปฏิบัติหน้าที่ราชการตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการมติคณะรัฐมนตรี หรือนโยบายของรัฐบาล (มาตรา 85 วรรคสอง)
4. เปิดเผยความลับของทางราชการ (มาตรา 87 วรรคสอง)
5. ขัดคำสั่งหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ (มาตรา 88 วรรคสอง)
6. รายงานเท็จต่อหน้าผู้บังคับบัญชา (มาตรา 90 วรรคสอง)
7. ละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือละทิ้งหน้าที่ราชการติดต่อในคราวเดียวกันเป็นเวลาเกินกว่า 15 วัน หรือมีพฤติกรรมการจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ (มาตรา 92 วรรคสอง)

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

ราชบัณฑิตยสถาน (2539 : 495) ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท หมายถึง การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อ บทบาทแม่

วินิจ เกตุขำ และคณะ (อ้างใน เหลือ เอกตะคุ. 2542 : 6) ให้ความหมายว่า บทบาทหมายถึง การแสดงออกของบุคคลในด้านที่เกี่ยวกับคำพูด ลักษณะท่าทางการตอบสนองอาการกิริยา เพื่อให้ผู้อื่นทราบว่า ตนกำลังทำหน้าที่อะไรอยู่ มีตำแหน่งหรือฐานะทาง

สังคมอย่างไร

สุชา จันทรหอม (อ้างใน เหลือ เอกตะคุ. 2542 : 6) ได้ให้ความหมายของ บทบาท ไว้ว่า บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสภาพต่าง ๆ พึ่งกระทำ นั่นคือ สังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่สถานภาพอย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้น จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

Young and Mark (อ้างในเหลือ เอกตะคุ. 2542 : 6-7) ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะเมื่อบุคคลหนึ่งได้ดำรงตำแหน่งนั้น ก็คือ การที่เขาจะต้องมีการปะทะสังสรรค์กับตำแหน่งอื่น ๆ ทั้งที่สูงกว่าและต่ำกว่าภายในกลุ่มสิ่งที่ตามมากับตำแหน่งอันเป็นเครื่องกำหนดสำหรับการดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เรียกว่า บทบาท

Levinsn. (อ้างใน เหลือ เอกตะคุ. 2542 : 7) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ คือ

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน (Norm) ความคาดหวัง ข้อห้าม และความรับผิดชอบซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้ บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปที่การชี้หน้าที่อันควรกระทำ
2. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเองที่จะคิดและทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ
3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่มีจะกระทำ โดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคม หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

Green (อ้างใน เหลือ เอกตะคุ. 2542 : 7) ได้อธิบายว่าบทบาท คือ คุณลักษณะที่ถูกละคคะเนว่าจะต้องมีอยู่ในตำแหน่งนั้น กล่าวคือ บทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่มคาดหวังว่าบุคคล จะต้องกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบ และการปฏิบัติตามตำแหน่ง ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทที่มีอยู่ก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้น ตำแหน่งและสถานภาพกับการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบตามตำแหน่งและสถานภาพจึงควบคู่กันเสมอ

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ (2545 : 16-17) ได้รวบรวมทฤษฎีบทบาทของนักวิชาการหลายท่านไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎี Ralp Linton's Role กล่าวว่า ตำแหน่ง หรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครู ต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์
2. ทฤษฎี Nadel's Yole กล่าวว่า บทบาทคือ ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรมลักษณะ คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้และส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย
3. ทฤษฎี Homann's Role กล่าวว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ
4. ทฤษฎี Parson's Role กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคม ทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน
5. ทฤษฎี Merton's Role กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่ง และมีบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เข้าสังกัดอยู่ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น
6. ทฤษฎี Good's Role กล่าวไว้ว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคล และบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น
7. ทฤษฎี Guskin's Role กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือ ผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

2.3 ประเภทของบทบาท

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ (2545 : 18) ได้แบ่งแยกประเภทของบทบาทออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. บทบาทที่ได้มาจากตำแหน่ง ซึ่งเป็นบทบาทที่ถูกกำหนดควบคุมร่วมกับตำแหน่งเป็นบทบาทตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งต่าง ๆ ที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ จำเป็นต้องกระทำหรืองดเว้นการกระทำ ซึ่งบทบาทนั้นต้องสอดคล้องกับหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่สังคมมุ่งหวังให้ผู้ดำรงตำแหน่ง นั้นควรปฏิบัติและอาจถูกกำหนด จากบุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ได้แก่ เจตคติ การศึกษา อบรม ประสพการณ์ ตลอดจนพื้นฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีที่ผู้ดำรงตำแหน่ง นั้นยึดถือ

เหลือ เอกตะคุ (2542 : 9) ได้จำแนกบทบาทในสังคมทั่วไป ๆ ไปเป็น 5 บทบาทซึ่งแตกต่างออกไปคือ บทบาทตามเพศ บทบาทตามวัย บทบาททางอาชีพ บทบาท เกียรติยศบทบาท ทางครอบครัว และบทบาทในกลุ่มเพื่อนเป็นต้น

2.4 ความขัดแย้งของบทบาท

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ (2545 : 19) ได้แบ่งความขัดแย้งของ บทบาท เป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกคนมีบทบาทหลายบทบาท คือ การที่คนมีบทบาท หลายบทบาท และไม่สามารถปฏิบัติหรือแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกัน ต้องเลือก ปฏิบัติเพียงบทบาทเดียวจึงทำให้เกิดความยุ่งยากและก่อให้เกิดปัญหา ลักษณะที่สอง การกีดกัน ในบทบาท คือ การขัดกันในบทบาทของนั่นเอง จากภาวะบทบาทที่ขัดแย้งกันนี้ ทำให้ผู้สวมบท บทบาทมีความอึดอัดใจเป็นอย่างมาก จึงต้องพยายามหาทางออกทางใดทางหนึ่ง จึงจะไม่ก่อให้เกิด ปัญหา

ส่วนปัญหาของบทบาทที่ควรคำนึงถึงมี 3 ประการ สรุปได้ดังนี้

ประการที่ 1 เกิดจากตัวผู้สวมบทบาท คือ ผู้สวมบทบาทได้ไม่ดีทั้งๆ ที่มีการ กำหนดบทบาทไว้อย่างแน่นอนแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีผลกระทบไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

ประการที่ 2 เกิดจากความสับสนของบทบาท คือ ผู้สวมบทบาทพร้อมที่จะ แสดงบทบาทของตนอย่างดี แต่เนื่องจากสังคมกำหนดบทบาทดังกล่าวไว้ไม่ดีพอทำให้เกิด ปัญหากระทบไปยังผู้เกี่ยวข้อง

ประการที่ 3 เกิดจากการที่ผู้สวมบทบาทไม่ปฏิบัติตามบทบาทซึ่งตนเอง ต้องปฏิบัติ

ในการแก้ปัญหาค่าขัดแย้งของบทบาทนั้น สรุปได้ 3 วิธี คือ

1. โดยระบบของสังคม คือ การกำหนดบทบาทของสมาชิกในสังคมให้ ชัดเจนลงไปว่า ผู้ใดควรจะทำหน้าที่ใดในสถานศึกษา

2. โดยส่วนบุคคล คือ ศึกษาบทบาทที่ตนได้รับให้แน่นอนและถูกต้อง และปฏิบัติตามหน้าที่นั้น ๆ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวหรือทำงานนอกเหนือไปจากบทบาทนั้น ๆ คือ

ไม่ก้าวร้าวหน้าที่การงานของผู้ใด

3. โดยความช่วยเหลือของสมาชิก คือ สมาชิกในสังคมนั้นมีส่วนช่วยเหลือบุคคล ที่เกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ โดยการว่ากล่าวตักเตือน ให้กำลังใจ และ ให้ความ เข้าใจที่ถูกต้องในบทบาทที่สังคมคาดหวัง เช่น ครูใหม่จะไม่มี ความมั่นใจในการสอนครูเก่าควร แนะนำเทคนิคการสร้าง ความมั่นใจในการสอนให้

2.5 ความกดดันของบทบาท

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (2537 : 92-93) กล่าวว่าบทบาทอาจก่อให้เกิดความพึงพอใจ ความไม่พึงพอใจของบุคคล ความขัดแย้งกันก็จะเกิดความกดดันขึ้น เรียกว่าความกดดันของบทบาท ซึ่งเกิดจากความไม่ชัดเจนในบทบาท หรือการแสดงออกถึงบทบาทมากเกินไปหรือการแสดงออกของบทบาทน้อยเกินไป ความกดดันของบทบาทกำหนด ออกเป็น 4 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 เป็นระยะของการคาดหมายในบทบาท อาจจะเป็นการให้ ข้อมูลข่าวสารการปฐมนิเทศ การฝึกอบรม เพื่อให้บุคคลนั้น ๆ สามารถคาดหมายถึงบทบาทที่ เขาต้องแสดงในองค์กร

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่เป็นทางการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ระเบียบวิธี ปฏิบัติงานข้อบังคับ ที่บุคคลนั้น ๆ จะต้องแสดงบทบาทที่กำหนดเพื่อแลกกับผลตอบแทน

ระยะที่ 3 ระยะของการเรียนรู้ในบทบาท คือ การเรียนรู้ในบทบาทของตนเอง การสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับความ คาดหมายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจากผู้ร่วมงาน

ระยะที่ 4 ระยะของการคงอยู่หรือออกไปจากองค์กร คือ ถ้าบทบาทไม่ สอดคล้องกับความเป็นไปตามความคาดหมายขององค์กร ก็จะทำให้เกิดความไม่ชัดเจน ในบทบาท ขึ้น หากไม่สามารถ แก้ไข ได้ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย ไม่พอใจและลาออกไปในที่สุด

สรุปได้ว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งของบทบาทสามารถทำได้ คือการกำหนด บทบาทของสถานภาพให้ชัดเจน โดยสมาชิกของสังคม ผู้แสดงบทบาทจะต้องยอมรับความ เป็นจริงและอดทนต่อลักษณะงานในสถานภาพของตนที่ทำอยู่ การสรรหาบุคคลต้องมีความ เหมาะสมกับตำแหน่งของงานหรือสถานภาพที่จะได้รับจะช่วยจัดความขัดแย้งของบทบาทลง ใต้ นอกจากนั้น จะต้องดำเนินการชี้แจง อบรมสมาชิกในหน่วยงานของตนได้ตระหนักในบท บทบาทของตนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการเตือนความทรงจำและให้รู้จักบทบาทที่เหมาะสมของตำแหน่ง

ที่ดำรงอยู่

ในการศึกษาการดำเนินงานตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำบทบาทที่ได้มาโดยตำแหน่ง คือ ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติตามบทบาทที่กำหนดโดยระเบียบ ข้อบังคับ คือ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2510 โดยกรมการปกครองได้นำมาเป็นแนวทางกำหนดบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ใหญ่บ้านไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม ด้านการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน และ ด้านการบริการ

3. แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน

กรมการปกครองได้กำหนดนโยบายการให้การจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0413/ว 1553 ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2530 เพื่อทำหน้าที่พัฒนาชุมชนและประสานงานกับทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการพัฒนาชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านให้อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ คือ (ประเทือง คลประสิทธิ์. 2535 : 18-19)

1. สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน ดำเนินการพัฒนาตนเอง และชุมชน เกี่ยวกับความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
2. ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนามากที่สุด
3. ส่งเสริมให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย
4. ส่งเสริมให้เข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) การพัฒนาคุณภาพชีวิต และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

1. องค์ประกอบของคณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วย

- 1.1 ประธานกรรมการ
- 1.2 รองประธานกรรมการ
- 1.3 หัวหน้าฝ่ายปกครอง
- 1.4 หัวหน้าฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย
- 1.5 หัวหน้าฝ่ายการศึกษา
- 1.6 หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคม
- 1.7 หัวหน้าฝ่ายการคลัง

1.8 หัวหน้าฝ่ายสาธารณสุข

1.9 หัวหน้าฝ่ายพัฒนา

2. หน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน

2.1 ประธานกรรมการ มีหน้าที่ดังนี้

2.1.1 เป็นประธานในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน

2.1.2 ควบคุม ดูแล ประสานงานและติดตามผลการดำเนินงาน

2.1.3 เป็นผู้ชี้ขาดในกรณีการลงมติมีคะแนนเท่ากัน

2.1.4 เป็นผู้แทนของชุมชน นั้น ๆ

2.2 รองประธานกรรมการมีหน้าที่ ดังนี้

2.2.1 ช่วยเหลือการปฏิบัติงานของประธานกรรมการ

2.2.2 ทำหน้าที่แทนประธานกรรมการในกรณีที่ประธาน ไม่อยู่หรือ
อยู่แต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

2.3 หัวหน้าฝ่ายปกครองมีหน้าที่ ดังนี้

2.3.1 บำบัดทุกข์ บำรุงสุข

2.3.2 ดูแลผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม
ประเพณี ศีลธรรม อันดีงามและนโยบายส่วนรวมของชาติ

2.3.3 ส่งเสริมให้ราษฎรสนใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2.3.4 ส่งเสริมความสามัคคีของชุมชน

2.3.5 รับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย

2.4 หัวหน้าฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยมีหน้าที่ ดังนี้

2.4.1 ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

2.4.2 ช่วยเหลือดูแลและระมัดระวังในการป้องกันและบรรเทา
สาธารณภัยในหมู่บ้าน

2.4.3 รับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย

2.5 หัวหน้าฝ่ายคลังมีหน้าที่ ดังนี้

2.5.1 ดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีรายรับ-รายจ่าย

2.5.2 เก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของชุมชน

2.5.3 แลกเปลี่ยนบัญชีรายรับ-รายจ่าย ต่อที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน

- 2.5.4 รับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย
- 2.6 หัวหน้าฝ่ายการศึกษามีหน้าที่ ดังนี้
- 2.6.1 ส่งเสริมการศึกษา
- 2.6.2 ส่งเสริมกิจกรรมเยาวชน
- 2.6.3 ส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ
- 2.6.4 ส่งเสริมการกีฬา การนันทนาการ
- 2.6.5 รับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย
- 2.7 หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมมีหน้าที่ ดังนี้
- 2.7.1 งานสงเคราะห์ผู้ยากไร้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้
- 2.7.2 งานสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ
- 2.7.3 งานด้านสวัสดิการสังคมของประชาชน
- 2.7.4 รับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย
- 2.8 หัวหน้างานฝ่ายสาธารณสุขมีหน้าที่ ดังนี้
- 2.8.1 ส่งเสริมสุขภาพอนามัยของผู้อยู่อาศัยในชุมชน
- 2.8.2 รักษาสภาพแวดล้อมแลป้องกันอันตรายที่เกิดจากมลภาวะในชุมชน
- 2.8.3 รับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย
- 2.9 หัวหน้าฝ่ายพัฒนามีหน้าที่ ดังนี้
- 2.9.1 แก้ไขปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องที่เกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน
- 2.9.2 ประสานหน่วยราชการหรือองค์กรเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- 2.9.3 รับผิดชอบงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมาย

3. การดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน

ให้คณะกรรมการหมู่บ้านดำเนินการตามแนวทาง ดังนี้

1. ชำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. เป็นตัวแทนประสานงานกับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน หน่วยราชการ องค์กรเอกชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน
3. เป็นดำเนินงานร่วมกับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน เริ่มตั้งแต่การสำรวจข้อมูล

พื้นฐานต่าง ๆ ภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การบริการพื้นฐาน โดยนำเอาความจำเป็นพื้นฐานที่ได้ปรับปรุงให้เหมาะสม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูเกียรติ มุทธากาญจน์ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดมุกดาหาร จากการศึกษาพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่าง ๆ ในตำแหน่งเดียวกัน มีอำนาจหน้าที่เท่ากัน แต่มีอำนาจต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปัจจัยภายในที่สำคัญ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ บุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือเอาจริงเอจังในการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นผู้มีความชำนาญมากกว่าผู้อื่น ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ การมีญาติพี่น้องมาก นโยบายหรือคำสั่งของหน่วยเหนือที่แน่ชัด และบุคลิกของผู้สั่งการ ซึ่งที่กล่าวมานี้ล้วนแต่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้งสิ้น นอกจากนี้ คาดว่าจะมีความเป็นอยู่ที่ดีหรือคาดหวังว่าจะได้รับความเคารพนับถือ ได้รับความนิยมนับชอบ ซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่มีความคาดหวังจะได้รับต่อการปฏิบัติหน้าที่ ก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ได้

ประทีป จงสิทธิ์ธรรม (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผู้นำสตรีในการปกครองระดับท้องถิ่นของไทย : ศึกษาบทบาทความเป็นผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีทั่วประเทศ พ.ศ.2528 ผลการศึกษาพบว่าในการเป็นผู้นำทางการบริหารการปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีสามารถแสดงบทบาทได้ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งการพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน การสร้างเสริมความมั่นคงของชุมชนการป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย การดูแลและควบคุมงานสถิติและทะเบียนต่าง ๆ ในหน้าที่การประสานงานและให้ความช่วยเหลือกับทางราชการ การทำให้ชาวบ้านรักและสามัคคี และการแสดงบทบาทเป็นตัวแทนราษฎรในการรับรู้ปัญหาและการติดต่องานต่าง ๆ ซึ่งปรากฏว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับบทบาทข้างต้นแตกต่างกันออกไป ความแตกต่างดังกล่าวมีตัวแปรที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญ คือ อายุ สถานภาพสมรส การมีความสัมพันธ์กับเครือญาติกับอดีตผู้นำในท้องถิ่น ประสบการณ์การทำงานในชุมชนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีและลักษณะชุมชนที่ปกครอง ขณะที่ตัวแปรด้านฐานะทางเศรษฐกิจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรี ไม่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในการแสดงบทบาทหน้าที่ด้านงานบริหารปกครองของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีเลย

ประกาศนียบัตร แก้วสิม (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านกับการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณีบ้านคำเจริญ ตำบลทุ่งใหญ่ กับบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลชุมแสงกิ่งอำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี จากการศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ 19 ประการ ของผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 (ฉบับที่ 4) แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2510 พบว่า

1. ชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่าผู้ใหญ่บ้านของตนปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนเหมือนกัน 8 ข้อ
2. เฉพาะชาวบ้านคำเจริญให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า ผู้ใหญ่บ้านคำเจริญปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนอีก 2 ข้อ รวมเป็น 10 ข้อ
3. ชาวบ้านคำเจริญให้ความเห็นพ้องต้องกันว่าผู้ใหญ่บ้านคำเจริญปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบถ้วน จำนวน 9 ข้อ
4. ชาวบ้านโนนสมบูรณ์ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่าผู้ใหญ่บ้านโนนสมบูรณ์ปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบถ้วน จำนวน 11 ข้อ

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านทั้งสองแห่ง ส่งผลถึงการมีส่วนร่วมต่อโครงการพัฒนาหมู่บ้าน กล่าวคือ บ้านคำเจริญเป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นอันดับ 1 ของกิ่งอำเภอทุ่งฝน และอันดับที่ 17 ของจังหวัดอุดรธานี ส่วนบ้านโนนสมบูรณ์ เป็นหมู่บ้านยากจนอันดับ 3 ของกิ่งอำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี

ประเทือง คลประสิทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านด่าน ตำบลเสาชางชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนพบว่า

1. ในการปฏิบัติหน้าที่ทางการเมือง การปกครองกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 93.50 เห็นว่าผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ในด้านการเมือง การปกครอง ให้ราษฎรในหมู่บ้านมีความเป็นอยู่สงบเรียบร้อยตามที่แต่ร้อยละ 6.50 กับเห็นว่าผู้ใหญ่บ้านยังปฏิบัติหน้าที่บกพร่องทำให้ราษฎรในหมู่บ้านขาดความมั่นคง ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน
2. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 89.88 เห็นว่าผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ดูแลเอาใจใส่สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างดีทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของราษฎรมั่นคง มีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ร้อยละ 10.12 กลับเห็นว่าผู้ใหญ่บ้านไม่ดูแลเอาใจใส่ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน
3. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านสังคมกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 88.43 เห็นว่า

ผู้ใหญ่วัยปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลความเคลื่อนไหวเหตุการณ์ต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านตลอดจนชี้แนะราษฎร ให้รู้จักช่วยเหลือสาธารณะประโยชน์ แต่ร้อยละ 11.57 กลับเห็นว่าผู้ใหญ่วัยปฏิบัติหน้าที่บกพร่องทางด้านสังคม ทำให้ราษฎรในหมู่บ้าน ได้รับความเดือดร้อน

4. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านวัฒนธรรมกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83.69 เห็นว่าผู้ใหญ่วัย ได้สนใจและเอาใจใส่กิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ราษฎร แต่ร้อยละ 16.31 กลับเห็นว่าผู้ใหญ่วัยขาดการเอาใจใส่ในหน้าที่ด้านนี้ทำให้งานต่าง ๆ ไม่บรรลุเป้าหมาย

สาเหตุที่ผู้ใหญ่วัยได้รับการยอมรับนับถือจากราษฎรและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือผู้ใหญ่วัยเป็นผู้อาวุโส ยึดมั่นในศีลธรรม ไม่ดื่มสุรา และเล่นการพนันประกอบสัมมาชีพ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สนใจและเอาใจใส่ต่อเพื่อนบ้านและมีตระกูลใหญ่

สมาน รัตนสุทธิ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ผู้ใหญ่วัย : ศึกษากรณีอำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย พบว่า

1. ผู้ใหญ่วัยประสบปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่โดยรวมทุกด้านในระดับปานกลาง
2. ผู้ใหญ่วัยประสบปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่แต่ละด้านในระดับปานกลาง
3. ผู้ใหญ่วัยที่มีอายุ ประสบการณ์ทำงานและรายได้แตกต่างกัน ประสบปัญหาการปฏิบัติงานโดยรวมทุกด้านในระดับที่ไม่แตกต่างกัน
4. ผู้ใหญ่วัยที่มีอายุ ประสบการณ์การทำงานและรายได้แตกต่างกันประสบปัญหาการปฏิบัติงานในแต่ละด้านระดับที่ไม่แตกต่างกัน

ธีรวัฒน์ ชนานันต์ (2538: ทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้บริการตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่วัยในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์กับสุขาภิบาลธงธานี อำเภอวังนุรี จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ใหญ่วัยจำนวน 16 คน และหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 342 คน ผลการศึกษาพบว่า

1. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่วัยด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยที่ประชาชนทั้ง 2 เขตสุขาภิบาล ได้ใช้บริการบริการ มีดังนี้ การปฏิบัติหน้าที่เมื่อพบเห็นบุคคลทะเลาะวิวาท

กันและการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของทางราชการ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายต่าง ๆ และโดยการนำพาให้ไปดำเนินการตามกฎหมาย สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านในการสอดส่องดูแลการเข้ามาอยู่อาศัยของบุคคลแปลกหน้า ประชาชนในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์ได้ใช้การบริการของผู้ใหญ่บ้านแต่ประชาชนในเขตสุขาภิบาลธงธานีไม่ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านในการรักษาความสงบสุขสำราญโดยการจัดตั้งเวรยามและช่วยเหลือความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในครอบครัวประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้การบริการของผู้ใหญ่บ้านแต่ได้ใช้การบริการของหน่วยงานอื่นและสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้การบริการเพราะไม่เคยมีเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องปฏิบัติ หน้าที่มีดังนี้ การปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับเหตุการณ์แปลกประหลาดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยการชี้แจงและโดยการติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติหน้าที่กรณีเกิดการจลาจล ชกกันตาย ปล้นทรัพย์ ไฟไหม้ โดยระดมกำลังเข้าป้องกันเหตุที่เกิดขึ้นและ โดยการรายงาน ขอความช่วยเหลือจากหน่วยเหนือและการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศ

2. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนาที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลได้ใช้บริการมีดังนี้ การป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาด โดยการแจ้งข่าวสารและโดยการขอความช่วยเหลือจากหน่วยเหนือ การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยโดยระดมกำลังในการพัฒนาหมู่บ้าน การบริหารงานของหมู่บ้าน โดยจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและโดยจัดให้มีการประชุมชาวบ้าน และการเป็นแบบอย่างของผู้นำสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในการบำรุงส่งเสริมอาชีพราษฎร โดยตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพการรักษาสัตว์ประ โยชน์เกี่ยวกับอาชีพของราษฎร โดยการแจ้งข่าวสารข้อมูลและการจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยการจัดหาอุปกรณ์ ให้ประชาชนในเขตสุขาภิบาลธงธานีได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้บริการ มีดังนี้ การบำรุงส่งเสริมอาชีพราษฎร โดยจัดหาแหล่งเงินทุน การรักษาสัตว์ประ โยชน์เกี่ยวกับอาชีพของราษฎร โดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการต่อรองหรือใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการบรรเทาทุกข์ให้แก่ ประสบสาธารณภัย โดยระดมกำลังป้องกันและระงับภัย และโดยฟื้นฟูบรรเทาสิ่งเสียหาย

3. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลได้ใช้บริการ มีดังนี้ การชี้แจงให้ประชาชนทราบ

ประกาศหรือคำสั่งของทางราชการ การสำมะโนครัว โดยการทะเบียนราษฎร โดยการทำบัตรประชาชนและโดยการรับรองตัวบุคคล การควบคุมดูแลให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย โดยให้คำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายระเบียบต่าง ๆ และโดยนำพาให้ไปดำเนินการตามกฎหมาย และการอบรมสั่งสอน หรือชี้แจงข้าราชการ สำหรับการปฏิบัติหน้าที่เมื่อเกิดภัยพิบัติให้กับครอบครัวของลูกบ้าน โดยการรายงานเพื่อขอความช่วยเหลือจากทางราชการ ประชาชนในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน แต่ประชาชนในเขตสุขาภิบาลธงธานีไม่ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้บริการมีเพียงประการเดียวคือ การระดมคนในหมู่บ้านเข้าช่วยเหลือเมื่อภัยพิบัติต่อลูกบ้าน

พรเพ็ญ กาญจนมณี (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดสงขลา จำนวน 278 คน จำแนกเป็น กำนัน 32 คนผู้ใหญ่บ้าน 246 คน ผลการศึกษพบว่า

1. กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก
2. กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน
3. กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน
4. กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีประสบการณ์ต่างกันมีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน
5. กำนันมีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมและรายด้านสูงกว่าผู้ใหญ่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
6. กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกรรมการ อบต. กับกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่ไม่เป็นกรรมการ อบต. มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้บทบาทที่ได้มาจากตำแหน่งในประเภทที่ 1 ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเป็นกรอบคิดในการศึกษา ซึ่งมี 4 ด้าน ตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2510 คือ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม ด้านการอำนวยความสะดวกให้ประชาชน และด้านการบริการ ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

คุณลักษณะของคณะกรรมการหมู่บ้าน

1. เพศ
2. อายุ
3. ระดับการศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

การดำเนินงานตามบทบาทผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 4 ด้านคือ

1. ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย
2. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม
3. ด้านการอำนวยความสะดวกให้ประชาชน
4. ด้านการบริการ

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยการดำเนินงานตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY